

زندگینامه دکتر محمدرضا اختصاصی

«محقق برجسته بیابان»

رضا احمدی^۱ و مهدی زهدی^۲

* ۱- دکتری مرتعداری و کارشناس اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان یزد
 ۲- دکتری علوم مرتع و عضو شورای عالی جنگل، مرتع و آبخیزداری کشور

دکتر محمدرضا اختصاصی در ۸ فروردین سال ۱۳۳۹ شمسی در شهر یزد متولد شد، دیپلم خود را در رشته علوم تجربی در سال ۱۳۵۶ (ش) از دبیرستان ایرانشهر یزد اخذ نمود و در همان سال در مقطع کارشناسی منابع طبیعی دانشگاه تهران پذیرفته شد. با وقوع انقلاب اسلامی و به دنبال آن آغاز انقلاب فرهنگی در دانشگاه‌ها، با وقفه‌ای چندساله در سال ۱۳۶۴ (ش) موفق به اخذ مدرک کارشناسی در رشته مرتع و آبخیزداری شد. با وجود قبولی در مقطع کارشناسی ارشد، با هدف ورود به عرصه کار و کسب مهارت‌های فنی، در مراکز مختلف اجرایی و تحقیقاتی از جمله جهاد کشاورزی و مرکز تحقیقات جنگل‌ها و مراتع مشغول به کار شد.

دکتر محمدرضا اختصاصی در سال ۱۳۷۰ (ش) در مقطع کارشناسی ارشد رشته آبخیزداری در دانشگاه تهران پذیرفته شد، در سال ۱۳۷۲ (ش)، با راهنمایی آقای دکتر حسن احمدی از پایان‌نامه خود با عنوان «تهیه نقشه حساسیت به فرسایش بادی اراضی دشت یزد- اردکان» دفاع نمود. ایشان در سال ۱۳۷۸ (ش) در مقطع دکتری رشته آبخیزداری دانشگاه تهران پذیرفته شد و در سال ۱۳۸۳ (ش) و ب راهنمایی آقای دکتر حسن احمدی از رساله دکتری خود با عنوان «بررسی مورفودینامیک و مورفومتری رخساره‌های فرسایش بادی در دشت یزد به منظور دستیابی به شاخص‌های ارزیابی بیابان‌زایی» دفاع کرد. تمرکز پژوهش‌های آقای دکتر اختصاصی در قالب پایان‌نامه کارشناسی ارشد و رساله دکتری بر فرایندهای ژئومورفولوژی بیابان و مورفودینامیک فرسایش بادی استوار بوده است. وی دلیل انتخاب این گرایش را ضرورت رفع پاره‌ای از مشکلات فرسایش بادی و طوفان‌های گرد و غبار در کشور از جمله استان زادگاه خود یعنی یزد عنوان می‌کند.

دکتر محمدرضا اختصاصی هم‌زمان با تحصیل در دوره کارشناسی، در امور اجرایی و تحقیقاتی نیز فعالیت داشت. از سال ۱۳۵۹ (ش) تا ۱۳۶۲ (ش) در جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران به مدت ۳ سال و پس از فارغ‌التحصیلی دوره لیسانس، از سال ۱۳۶۵ (ش) تا ۱۳۶۸ (ش) به

تیم مطالعاتی شناسایی کانون های بحرانی فرسایش بادی - سال ۱۳۸۰ (ش) - یزد

ارشد و دکتری تدریس می‌کنند. همچنین، ایشان تاکنون استاد راهنما و استاد مشاور بیش از ۱۲۰ پایان‌نامه کارشناسی ارشد و رساله دکتری بوده‌اند.

یکی از اقدامات شاخص آقای دکتر محمدرضا اختصاصی که با همکاری سایر استادان و پژوهشگران کشور به نتیجه رسید، تأسیس «انجمن علمی مدیریت و کنترل مناطق بیابانی ایران» است که از سال ۱۳۸۵ فعالیت خود را آغاز کرد. همچنین، ایشان نقش بسیار مهم و مؤثری در راه‌اندازی و انتشار دو مجله علمی خشک‌بوم و مدیریت بیابان داشته است و در حال حاضر مدیر مسئول مجله مدیریت بیابان و سردبیر مجله خشک‌بوم است. به‌علاوه شرکت دانش‌بنیان «ریزگرد پایش ایساتیس» را در سال ۱۳۹۰ (ش) تأسیس کرد و تاکنون مجری بیش از ۲۰ طرح پژوهشی و تحقیقاتی در زمینه‌های کنترل فرسایش خاک و آبخیزداری در کشور بوده است.

دکتر اختصاصی در زمینه فرسایش بادی و کنترل ریزگردها سه اختراع به ثبت رسانده است که عبارتند از:

- ساخت دستگاه سنجش فرسایش بادی (تونل باد قابل حمل)

- تله‌های رسوب‌گیر فرسایش بادی و گرد و غبار مدل سیفونی

- مالچ سیمانی تثبیت تپه‌های ماسه‌ای

انجام طرح پژوهشی در سطح ملی با عنوان «طراحی شبکه رسوب‌سنجی فرسایش بادی کشور»، مشاوره و ناظر علمی در طرح شناسایی کانون‌های بحرانی فرسایش بادی کشور از فعالیت‌های دیگر پژوهشی و علمی ایشان است.

آقای دکتر محمدرضا اختصاصی به پاس چند دهه فعالیت علمی

مدت ۴ سال در دفتر آبخیزداری وزارت جهاد سازندگی مشغول به کار بوده‌اند، به‌طوری‌که با وجود پذیرش در مقطع کارشناسی ارشد، پس از دوره لیسانس وارد عرصه حرفه‌ای و کار شد. در این خصوص ایشان بیان می‌کند: «اول باید تجربه پیدا کرد و مشکلات و محدودیت‌ها را در طبیعت شناخت، سپس از طریق مراجع علمی به دنبال راه‌حل گشت. به‌عبارت‌دیگر تا طرح سؤال، روشن و واضح نباشد، جستجوی راه‌حل بی‌فایده یا کم‌فایده خواهد بود». ایشان یکی از دلایل موفقیت نسبی خود را این مهم می‌داند که بین مقاطع تحصیلی و مدارک دانشگاهی فاصله انداخته و به کسب تجربه و مهارت پرداخته است. ضمن اینکه در بخش‌های اجرا، تحقیقات و آموزش عالی حضور داشته و در همه این عرصه‌ها تجربه کسب نموده است. دکتر اختصاصی از سال ۱۳۶۹ (ش) تا ۱۳۷۱ (ش) در مرکز تحقیقات منابع طبیعی استان یزد و از سال ۱۳۷۲ (ش) تا ۱۳۷۵ (ش) در مرکز تحقیقات مناطق بیابانی دانشگاه تهران، واحد یزد در امور تحقیقاتی در زمینه مسائل بیابان با تمرکز بر فرسایش بادی فعالیت می‌نماید. در سال ۱۳۷۶ (ش) از دانشگاه تهران به دانشگاه یزد منتقل و از این تاریخ به بعد در دانشگاه یزد به‌عنوان مدرس مشغول به خدمت می‌شود. آقای دکتر محمدرضا اختصاصی هم‌اکنون استادتمام دانشکده منابع طبیعی و کویرشناسی دانشگاه یزد است و علاوه بر فعالیت‌های پژوهشی، دروس ژئومرفولوژی ۱ و ۲، ژئومرفولوژی کمی، فرسایش بادی و کنترل آن، ژئومرفولوژی بیابان و سواحل، سازندهای دوره کوتاه‌تر، مدل‌های فرسایش و رسوب، آبخیزداری پیشرفته، ارزیابی اقتصادی کارکردهای اکوسیستم و ارزیابی پروژه‌های منابع طبیعی را در مقاطع کارشناسی، کارشناسی

۴ گیاهان مناسب تثبیت تپه‌ها و پهنه‌های ماسه‌ای در ایران، ۱۳۸۹ (ش)، انتشارات دانشگاه یزد، نفر اول
 ۵) مدل‌ها و روش‌های ارزیابی و تهیه نقشه بیابان‌زایی، ۱۳۹۰ (ش)، انتشارات دانشگاه یزد، نفر اول
 ۶) روش‌ها و ابزارهای اندازه‌گیری فرسایش بادی و ریزگردها، ۱۳۹۴ (ش)، انتشارات دانشگاه یزد، نفر اول
 ۷) کاربرد مدل‌های تصمیم‌گیری گروهی در مدیریت منابع طبیعی، ۱۳۹۳ (ش)، انتشارات صبح انتظار، نفر سوم
 ۸) ترجمه کتاب دورنمای بیابان‌های جهان (Global Desert Aspects)، ۱۳۹۱ (ش)، انتشارات دانشگاه یزد
 ۹) ترجمه کتاب فیزیک ماسه بادی و ریزگردها، ۱۳۹۴ (ش)، انتشارات دانشگاه یزد

طراحی و نظارت بر اجرای چندین پروژه پخش سیلاب در مناطق مختلف از جمله کوه‌کاسه در یزد، روستای اهرم در بوشهر، روستای ارقد در محلات و روستای بیارجمند شاهرود از اولین اقدامات آقای دکتر اختصاصی در زمینه آبخیزداری است. مکان‌یابی و نظارت بر پروژه‌های بونه‌کاری (آتریپلکس‌کاری) در پاره‌ای از نقاط کشور از جمله چاه‌افضل اردکان از دیگر تجربیات اجرایی ایشان است که دستاوردهای حاصل از آن به صورت دستورالعمل‌هایی با عناوین پخش سیلاب و دستورالعمل آتریپلکس‌کاری در دهه ۱۳۶۰ (ش) منتشر شده است. راه‌اندازی ایستگاه سنجش و پایش فرسایش بادی در سایت باجگاه دانشگاه شیراز در سال ۱۳۹۵ (ش)، همچنین در محدوده کانال باد میبد در سال ۱۳۹۹ (ش) از دیگر اقدامات پژوهشی کاربردی این استاد دانشگاه یزد در عرصه‌های بیابانی است.

از نظر دکتر اختصاصی «علم منابع طبیعی، علمی کاملاً تجربی و مهارتی است و این تجربیات است که تبدیل به علم می‌شود، یا باید بشود. اما متأسفانه بیشتر کارشناسان این بخش پس از سال‌ها کسب تجربه، بدون اینکه تجارب آنها ذخیره، یا مکتوب شود و به آیندگان، یا نسل جدید منتقل شود، بازنشسته می‌شوند. به همین دلیل بسیاری از پروژه‌ها در بخش منابع طبیعی با ریسک زیاد یا شکست همراه

آموزش کارشناسان بخش اجرا - سال ۱۳۸۰ (ش)، شهرستان نائین

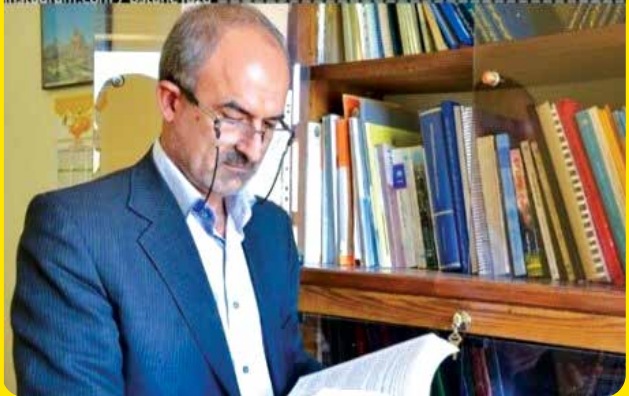
در سال ۱۳۹۵ (ش)، به‌عنوان استاد نمونه کشوری انتخاب و معرفی شدند و در سال ۱۳۹۹ (ش) در میان ۱۵ دانشمند برتر کشور در زمینه توسعه فناوری و ارتباط دانشگاه با صنعت به‌عنوان استاد نمونه کشوری انتخاب و تقدیر شدند.

آقای دکتر اختصاصی بیش از ۲۰ عنوان مقاله (ISI) در ژورنال‌های معتبر بین‌المللی و بیش از ۱۰۰ عنوان مقاله (ISC) در نشریه‌های علمی پژوهشی داخلی به چاپ رسانده‌اند. ایشان ۹ جلد کتاب در زمینه‌های کنترل بیابان‌زایی و فرسایش بادی و طوفان‌های گرد و غبار تألیف و ترجمه نموده‌اند و در تهیه و تدوین مواردی نیز همکاری داشته‌اند که عناوین آنها به شرح زیر است:

۱) منشأیابی تپه‌های ماسه‌ای یزد، ۱۳۷۵ (ش)، انتشارات مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، نفر اول
 ۲) پوشش گیاهی حوزه یزد - اردکان، ۱۳۷۹ (ش)، انتشارات مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، نفر دوم
 ۳) نخل پاکوتاه، ۱۳۸۷ (ش)، انتشارات دانشگاه یزد، نفر چهارم

استاد نمونه کشور به استاد یزدی رسید

خبرگزاری صدا و سیما مرکز یزد، شورای عالی جنگل، مرتع و آبخیزداری بهاد کشاورزی دکتر محمدرضا اختصاصی عضو هیات علمی دانشگاه یزد توان استاد نمونه آموزش، پژوهش و تربیت نیروی انسانی متخصص در های مختلف منابع طبیعی کشور معرفی و و از خدمات وی تجلیل کرد.
 Instagram.com / ostaneYazd

اخذ جایزه از وزیر محترم فرهنگ و آموزش عالی - سال ۱۳۹۵ (ش)

راه‌اندازی ایستگاه سنجش فرسایش بادی در سایت باجگاه دانشگاه شیراز-۱۳۹۵(ش)

اولویت تعیین، پیگیری و رصد نمود. این در حالی است که به نظر می‌رسد، امروزه راهبرد اصلی منابع طبیعی در کشور برعکس شده و بیشتر به سمت بهره‌برداری - احیاء و در نهایت حفاظت سمت و سو یافته است و این مهم می‌تواند برای آینده منابع طبیعی ایران بسیار خطرناک باشد». ایشان ضمن پاسداشت خدمات پیشکسوتان حفظ منابع طبیعی و مهار بیابان‌زایی کشور که در عرصه‌های مختلف کشور انصافاً زحمت می‌کشند، معتقد است این افراد باید فضای کار را برای نسل کنونی فراهم کنند. وی به این نکته مهم اشاره می‌کند که شرایط جدید برای بیابانی شدن بسیار حساس‌تر و شکننده‌تر از گذشته است. بنابراین، باید با نگاهی هوشمندانه‌تر نتایج اقدامات گذشته را ارزیابی نمود و بهترین راهبردها را برای ایرانی آباد و پایدار تدوین و انتخاب کرد.

برای جناب آقای دکتر محمدرضا اختصاصی آرزوی سلامتی داریم و امیدواریم که با تربیت نسل جوان، راه ایشان پررهور باشد.

است، یا خسارت‌ها تکرار می‌شود. راه مقابله با این مشکل، این است که در زمان بازنشستگی، یا هر ۵ سال یک‌بار از کارشناسان بخش اجرا خواسته شود، همانگونه که یک محقق، یا استاد دانشگاه باید نتایج پژوهش و تحقیق خود را به صورت یک مقاله علمی چاپ کند، در ادارات و سازمان‌ها نیز، این تجارب کلاس‌بندی و ذخیره شود و از سوی دیگر، خواندن این تجارب را برای کارشناسان جوان، یا تازه‌وارد الزامی بدانند و از مطالب آن برای کسب رتبه‌های بالاتر، یا پایه و سنوات امتحان گرفته شود. کارمند اجرایی هم برای گرفتن پاداش آخر سال باید تجربیات خود را منتشر کند. نکات قوت و ضعف را مکتوب نماید و به دیگران نیز انتقال دهد. کارشناس باید اعلام کند که چند طرح یا پروژه موفق را انجام داده، یا ارزیابی کرده است و چند پروژه یا اقدام او ناموفق بوده و دلیل ناموفق بودن آن چیست؟ جالب این است که بعضی از راننده‌های منابع طبیعی از میزان هزینه‌کرد، یا موفقیت پروژه‌ها اطلاعات بیشتری، یا معتبرتری دارند و نظرات خوبی هم می‌دهند. علت این است که پست راننده‌ها معمولاً ثابت است و کارشان رانندگی است، ولی کارشناسان دائماً یا پستشان عوض می‌شود، یا شهر محل خدمتشان تغییر می‌یابد، به نحوی که حتی از نتایج اقدامات سال گذشته خود نیز بی‌خبر می‌مانند، یا در مقابل آن مسئولیتی احساس نمی‌کنند و الزامی هم برای گزارش نمودن، یا مکتوب کردن آنها ندارند». دکتر اختصاصی معتقد است «باید با هوشیاری و زیرکی خاص و محترمانه، خیلی از الگوها و حتی راهبردهای غلط، یا مخرب را در امر مدیریت منابع طبیعی کشور تغییر داد، یا اصلاح نمود. بعضی از راهبردهای اصولی از جمله راهبرد سه گانه (حفاظت - احیاء - بهره‌برداری) در بخش منابع طبیعی کشور را باید براساس همین